

Autori výstavy:
dr hab. Elżbieta Rączy,
Jakub Izdebski

Grafická koncepcia série:
Aleksandra Kaiper-Miszułowicz

Grafické spracovanie:
Karol Czechowicz

Recenzia:
dr Aleksandra Namysło,
dr hab. Filip Musiał

Fotografia v pozadí:
Wiktoria a Józef Ulmowci,
zo zbierky Mateusza Szpytmy/
Múzea Poliakov zachraňujúcich
Židov počas 2. svetovej vojny – Múzea
rodiny Ulmowcov v Markowej

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Rzeszowie

POLIACI ZACHRAŃUJĄCI ŽIDOV POČAS 2. SVETOVEJ VOJNY

TERITORIÁLNE ROZDELENIE POLSKÉHO ÚZEMIA PO ROKU 1939

Po útoku Tretej ríše a Zväzu sovietskych socialistických republík (ZSSR) v septembri 1939 sa Poľsko ocitlo pod dvoma okupáciami. K Nemecku bola pripojená severná, západná a juhozápadná časť Poľskej republiky. Z územia, ktoré neboli začlenené do Tretej ríše, bol vytvorený Generálny guvernament. Územie na východ od riek Bug a San zase zabral Sovietsky zväz. Po vypuknutí sovietsko-nemeckej vojny v júni 1941 sa celé predvojnové územie Poľska dostalo pod nemeckú okupáciu.

Administratívne členenie na vojvodskej úrovni 2. Poľskej republiky v septembri 1939. Vojvodské mestá sú označené krúžkami s bodkou.

Administratívne členenie poľského územia od 28. 9. 1939 do 22. 6. 1941.

Administratívne členenie poľského územia po 22. 6. 1941 do 4. 1. 1944.

TEROR

Bochnia, 18. 12. 1939. Poprava 51 Poliakov ako odmeta za útok na stanovisko nemeckej polície.
Zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

Nemecká okupácia poľského územia patrila k jednej z najbrutálnejších v celej Európe. Nemecko od začiatku zavádzalo pre Poliakov surové zákony, ktoré regulovali všetky oblasti ich života. Každý priestupok proti okupantovi a poriadku, ktorý nastolil, vystavoval Poliakov surovým represiam vrátane trestu smrti. Od začiatku okupácie si Nemecko za cieľ mimoriadnej agresie vybralo Židov. V krátkom čase ich Nemci pomocou špeciálnych nariadení úplne eliminovali z ekonomického, kultúrneho a politického života okupovanej krajiny. Nemecké orgány následne židovské obyvateľstvo presídľovali, terorizovali a vraždili. Od roku 1941 rozhodnutím orgánov Tretej ríše boli Židia odsúdení na holokaust.

Šikana Židov v meste Zawiercie (strihanie brady).
Zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

Na fotografii v pozadí poprava v lodžskom gete.
Zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

POLIACI OBJEKTOM REPREZIEŤ ZA POMOC ŽIDOM

Od októbra 1941 platilo na území Poľska okupovaného Nemeckom nariadenie, ktoré vydal generálny guvernér Hans Frank. Týkalo sa trestu smrti pre Židov, ktorí opustia geto bez náležitého súhlasu, ale aj pre všetkých, ktorí takýmto utečencom poskytnú pomoc. Čin v štádiu pokusu sa považoval za dokonaný čin.

OBWIESZCZENIE

Za zbrodnie wykroczenia przeciwko §§ 1 i 2 Rozporządzenia o zwalczaniu napadów na dzieło niemieckiej odbudowy w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 2. 10. 1943 (Dziennik Rozporządzeń Gen. Gub. Nr. 82/43) zostali przez Sąd doraźny Dowódcy Policji Bezpieczeństwa i SD w Okręgu Krakowskim skazani na karę śmierci:

1. Kuzniec Piotr, bez zawodu, z Zagórza za udział w napadach bandyckich
2. Aksionow Michał, bez zawodu, z Sieteszy za udział w napadach bandyckich
3. Wrucha Bronisław, rolnik, z Chłopic za naleźanie do niemieckiej organizacji
4. Brudek Franciszek, rolnik, z Chłopic za naleźanie do niemieckiej organizacji
5. Kowalczyk Bronisław, deśła, z Antoniówa za naleźanie do niemieckiej organizacji
6. Dyl Ludwik, szlifierz metalowy, z Polów-Antoniówska za naleźanie do niemieckiej organizacji
7. Pałka Ryszard, robotnik tartaczny, z Zarzecz za naleźanie do niemieckiej organizacji
8. Majkut Antoni, rolnik, z Grodziska-Górnego za popieranie Żydów przez oddzielenie im schronienia
9. Kiper Leon, handlarz, z Jarosławia za popieranie bandyżów przez zabranie urzędowych rzeczy
10. Hanula Michał, spawacz, z Szłowska za naleźanie do niemieckiej organizacji

Na osobach pod Nr. 1-2 wyrok został już wykonany. Pozostali zasądzeni są przewidziani do ułaskawienia.

Gdyby jednak w następnych 3 miesiącach nastąpiły napady na Niemców, obywateli z Rzeszą Niemiecką sprzymierzonych albo też Niemców, którzy współpracują przy odbudowie Generalnego Gubernatorstwa, to zostanie za każdy napad na jedną z tych osób przynajmniej 10 wyżej wymienionych osób doraźnie rozstrzelanych a to za czyny komunistycznych elementów, przynależni do organizacji komunistycznej i za czyny innych grup nielegalnych, do tych kół przynależne osoby. Za zamachy względnie gwałty na urzędnika, które służą niemieckiej odbudowie Gen. Gubernatorstwa, zostanie z wyżej wymienionych tyłu rozstrzelanych, jak to odpowiada ciężkości wypadku.

Diatego leży w interesie nienieckiej ludności przez odpowiednią współpracę przy unieemożliwieniu aktów gwałtu oraz przez sciganie sprawców, umożliwić przewidzianym do ułaskawienia skorzystanie z aktu łaski.

Der SS- und Polizeiführer
im Distrikt Krakau

Krakau, dnia 23. 2. 1944

ANTONI MAJKUT

býval s rodinou v Grodzisku Górnym neďaleko mesta Leżajsk. Za pomoc dvom Židom bol v marci 1944 zastrelený v łańcute. 9. 2. 2010 mu prezident PR Lech Kaczyński udelil in memoriam Komandérsky kríž radu Polonia Restituta.

Na fotografii Antoni Majkut (hore kenkarta Antoniho Majkuta).
Zo zbierky Ludwika Majkuta

Vpravo nemecký oznam z 23. 2. 1944 o odsúdení Poliakov – vrátane Antoniho Majkuta – na trest smrti.
Zo zbierky Múzea v Przeworsku

OBWIESZCZENIE!

Za zamach mordczy na niemieckich policjantów Straży kolejowej, Wilhelma WEISERA i Rudolfa WEGNERA z Krakowa, jakotež za napady na dwa pociągi na odcinku Krakau-Cudzowice-Miechow dnia 26. 1. 1944 zastrzelono dnia 29. 1. 1944 celem ostrzeżenia 80 osób wymienionych w moich obwieszczeniach z dnia 4., 11. i 18. 12. 1943.

Za zbrodnie z §§ 1 i 2 Rozporządzenia o zwalczaniu zamachów zwróconych przeciwko niemieckiemu dziełu odbudowy w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 2. 10. 1943 (Dziennik rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa Nr. 82/43) zostały zasądzone przez Sąd Doraźny przy Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Krakau na karę śmierci następujące osoby:

1. Czarna Edmund Michł z Krakowa
2. Smolnik Jan Lesiewicz z Krakowa
3. Pank Józef Nowak z Krakowa
4. Pank Wilhelm Zielonka z Krakowa
5. Pank Kazimierz Wóhnel z Krakowa
6. Pank Józef Pietrasika z Krakowa
7. Pank Jan Ocholski z Krakowa
8. Pank Władysław Wilk z Krakowa
9. Pank Władysław Róden z Krakowa
10. Pank Bolesław Szanda z Krakowa
11. Pank Józef Dworak z Krakowa
12. Pank Antoni Zaleski z Krakowa
13. Pank Kazimierz Ocholski z Krakowa
14. Pank Józef Wilkosz z Krakowa
15. Pank Zbigniew Kluska z Krakowa
16. Pank Franciszek Piekarczyk z Krakowa
17. Pank Władysław Harbich z Krakowa
18. Pank Stefan Gilowicz z Krakowa
19. Pank Bogumił Suchecki z Krakowa
20. Pank Stanisław Lemigiewicz z Krakowa
21. Pank Tadeusz Walda z Krakowa
22. Pank Jan Schora z Krakowa
23. Pank Karol Lapa z Krakowa
24. Pank Antoni Kawaler z Krakowa
25. Pank Stanisław Kluba z Krakowa
26. Pank Witold Sygiericz z Krakowa
27. Pank Wojciech Kowal z Krakowa
28. Pank Piotr Fafara z Krakowa
29. Pank Stanisław Szeląg z Krakowa
30. Pank Alfons Jabłoński z Krakowa
31. Pank Wojciech Chodźka z Krakowa
32. Pank Józef Twardowski z Krakowa
33. Pank Stanisław Larysz z Krakowa
34. Pank Stanisław Wierzbicki z Krakowa
35. Pank Władysław Bartusik z Krakowa
36. Pank Tadeusz Pazik z Krakowa
37. Pank Władysław Rams z Krakowa
38. Pank Marian Poprawski z Krakowa
39. Pank Franciszek Kawaler z Krakowa
40. Pank Antoni Czapliński z Krakowa
41. Pank Marian Bromboszcz z Krakowa
42. Pank Franciszek Nitko z Krakowa
43. Pank Mieczysław Koczwarz z Krakowa
44. Pank Stefan Dąbrowski z Krakowa
45. Pank Franciszek Komodowski z Krakowa
46. Pank Adam Golik z Krakowa
47. Pank Bronisław Stach z Krakowa
48. Pank Antoni Gawrys z Krakowa
49. Pank Władysław Kubacki z Krakowa
50. Pank Emil Woźniak z Krakowa
51. Pank Franciszek Smajek z Krakowa
52. Pank Antoni Beblot z Krakowa
53. Pank Józef Maj z Krakowa
54. Pank Edward Ryncarz z Krakowa
55. Pank Stanisław Stramski z Krakowa
56. Pank Zbigniew Witowski z Krakowa

Na osobach wymienionych pod 1-3 wyrok został już wykonany, przedstawiono do ułaskawienia.

Gdyby jednak w następnych trzech miesiącach powtarzały się napady na Niemców, na obywateli z Rzeszą Niemiecką sprzymierzonych albo też Niemców, którzy współpracują przy odbudowie Generalnego Gubernatorstwa, to zostanie za każdy napad na jedną z tych osób przynajmniej 10 wyżej wymienionych osób doraźnie rozstrzelanych a to za czyny komunistycznych elementów, przynależni do organizacji komunistycznej i za czyny innych grup nielegalnych, do tych kół przynależne osoby. Za zamachy względnie gwałty na urzędnika, które służą niemieckiej odbudowie Gen. Gubernatorstwa, zostanie z wyżej wymienionych tyłu rozstrzelanych, jak to odpowiada ciężkości wypadku.

Leży więc w interesie nienieckiej ludności przez odpowiednią współpracę przy unieemożliwieniu aktów gwałtu i sciganie sprawców umożliwić przewidzianym do ułaskawienia skorzystanie z aktu łaski.

Der SS- und Polizeiführer
im Distrikt Krakau

Krakau, dnia 29. 1. 1944

TADEUSZ PAZIUK

(1894-1944) počas 2. svetovej vojny býval v Krakove. Za pomoc Židovke ho gestapo zatklo a posadilo do väzby. Bol zastrelený 29. 1. 1944 v Grębałowe (v tom čase obec, dnes súčasť krakovskej mestskej časti Nowa Huta).

Vedľa na fotografii je Tadeusz Paziuk a oznam o odsúdení Poliakov na trest smrti.
Medzi menovanými je aj Tadeusz Paziuk (č. 36).
Zo zbierky Historického múzea mesta Krakova

POLIACI OBJEKTOM REPRESIÍ ZA POMOC ŽIDOM

V októbri 1942 veliteľ SS a polícia v Generálnom gouvèrnemente rozšíril uplatnenie trestu smrti aj na ostatné zúčastnené osoby. Od tohto momentu sa na okupovanom poľskom území uplatňovala kolektívna zodpovednosť. Jej obeťou sa o. i. stala päťčlenná rodina Baranekovcov z obce Siedliska pri Miechówe, rodina Kowalských, Kosiorovcov, Obuchiewiczovcov, Skoczylasovcov z obcí Stary Ciepeliów a Rekówka, a ako aj deväťčlenná rodina Ulmowcov z Markowej pri Łańcucie. Všetci boli zastrelení alebo upálení zaživa. Spolu s Poliakmi zahynuli aj Židia, ktorých ukrývali.

RODINA KOWALSKÝCH

Bronisława a Adam Kowalskí skrývali dvoch Židov. Rodina Kowalských spolu so svojimi piatimi deťmi, ako aj členovia rodín Obuchiewiczovcov, Skoczylasovcov a Kosiorovcov boli zavraždení 6. 12. 1942 počas pacifikácie v obciach Ciepeliów Stary a Rekówka. Spolu bolo zastrelených alebo zaživa upálených 34 osôb.

Fotografia v pozadí pochádza z publikácie: Grzegorz Górny, Sprawiedliwi. Jak Polacy ratowali Żydów przed Zagładą, Varšava 2013

RODINA BARANEKOVCOV

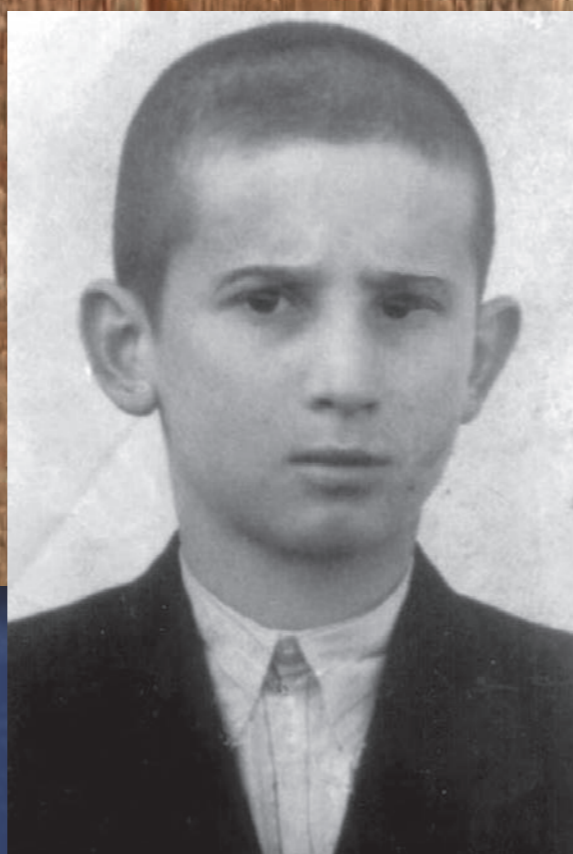
skrývala vo svojom obydlí židovskú rodinu Gotfriedovcov. 15. 3. 1943 Łucju a Wincentyho Baranekovcov so synmi Henrykom a Tadeuszom, ako aj Židov, ktorých táto rodina skrývala, zastrelili Nemci. V roku 2013 prezident PR Bronisław Komorowski udelil in memoriam Łucji, Katarzynie a Wincentymu Baranekovcom Komandérske kríže radu Polonia Restituta.

Fotografia hore po pravej strane zobrazuje časť dverí z domu, ktorý patril Baranekovcom. Na dverách sú viditeľné stopy po guľkách.

Zo zbierky Múzea Poliakov zachraňujúcich Židov počas 2. svetovej vojny – Múzea rodiny Ulmowcov v Markowej, fot. Michał Kalisz, 2015

Na fotografii hore po ľavej strane sú Łucja a Wincenty Baranekovci (Zo zbierky Mateusza Szpytmu).

Na fotografiách po pravej strane sú synovia Baranekovcov, zhora: Henryk a Tadeusz (Zo zbierky Múzea histórie poľských Židov POLIN vo Varšave).

RODINA ULMOWCOV

od jesene 1942 skrývala osem Židov: Saula Goldmana a jeho štyroch synov, a okrem toho dve dcéry a vnučku Chaima Goldmana z Markowej. Wiktoriu a Józefa Ulmowcov spolu s ich šiestimi deťmi a všetkých skrývajúcich sa Židov zavraždili Nemci 24. 3. 1944. Wiktorii a Józefovi Ulmowcom bol 13. 9. 1995 udeľený in memoriam titul Spravodlivý medzi národmi.

Fotografie zo zbierky Mateusza Szpytmu / zo zbierky Múzea Poliakov zachraňujúcich Židov počas 2. svetovej vojny – Múzea rodiny Ulmowcov v Markowej

INDIVIDUÁLNA POMOC

Od druhej polovice roku 1941 začali Nemci na okupovanom poľskom území vyhladzovaním židovského obyvateľstva. Napriek ťažkým každodenným životným podmienkam, teroru a vraždám, ktorých sa dopúšťali Nemci voči Poliakov, a aj napriek vzájomným antipatiám, ktoré rozdeľovali poľské a židovské obyvateľstvo, sa našli Poliaci, ktorí sa rozhodli pomôcť Židom, aby prežili nemeckú okupáciu. Išlo predovšetkým o individuálne skutky jednotlivých osôb, ktorých často podporovala rodina a blízki.

MIECZYŚLAW FOGG

Jeden z najznámejších poľských spevákov. Vo svojom varšavskom byte skrýval trojčlennú rodinu Singerovcov. Pomáhal tiež trom iným židovským známym, ktorým poskytol dočasný úkryt a prinášal im stravu. 26. 10. 1989 bol Mieczysław Fogg vyznamenaný titulom Spravodlivý medzi národmi.

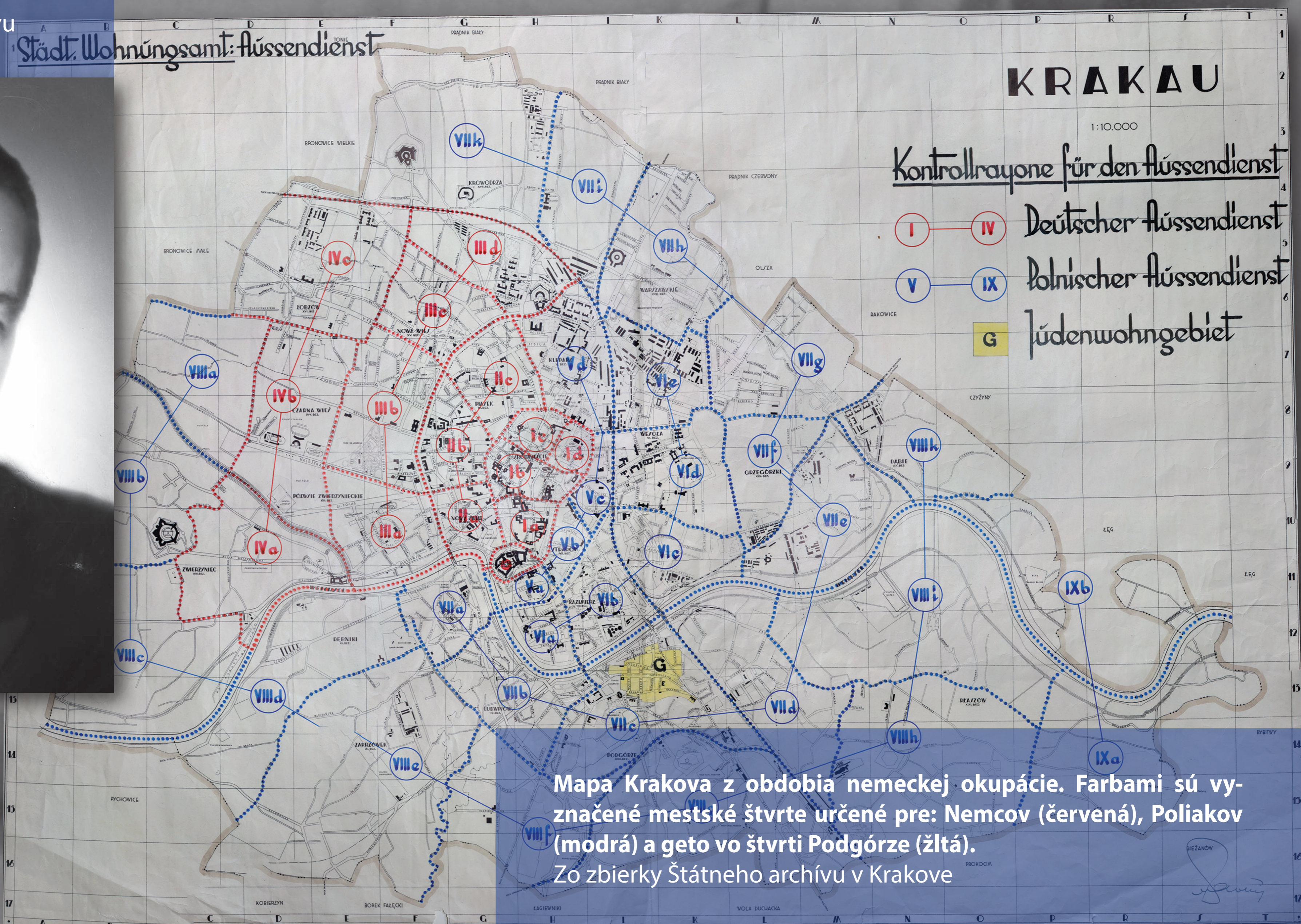
Fotografia zo zbierky
Národného digitálneho archívu

TADEUSZ PANKIEWICZ

Poľský farmaceut. Počas nemeckej okupácie prevádzkoval lekáreň „Pod orlom“ na území krakovského geta. Využíval ju na to, aby pomáhal Židom. Sprostredkoval pašovanie liekov a peňazí pre obyvateľov geta. V tomto konaní mu pomáhal aj personál lekárne. 10. 2. 1983 bol Tadeusz Pankiewicz vyznamenaný titulom Spravodlivý medzi národmi.

Na fotografii v pozadí Tadeusz Pankiewicz počas práce v lekární. Po ľavej strane pracovníčka lekárne Helena Krywaniuk.

Zo zbierky Historického múzea mesta Krakova

Mapa Krakova z obdobia nemeckej okupácie. Farbami sú vyznačené mestské štvrte určené pre: Nemcov (červená), Poliakov (modrá) a geto vo štvrti Podgórze (žltá).
Zo zbierky Štátneho archívu v Krakove

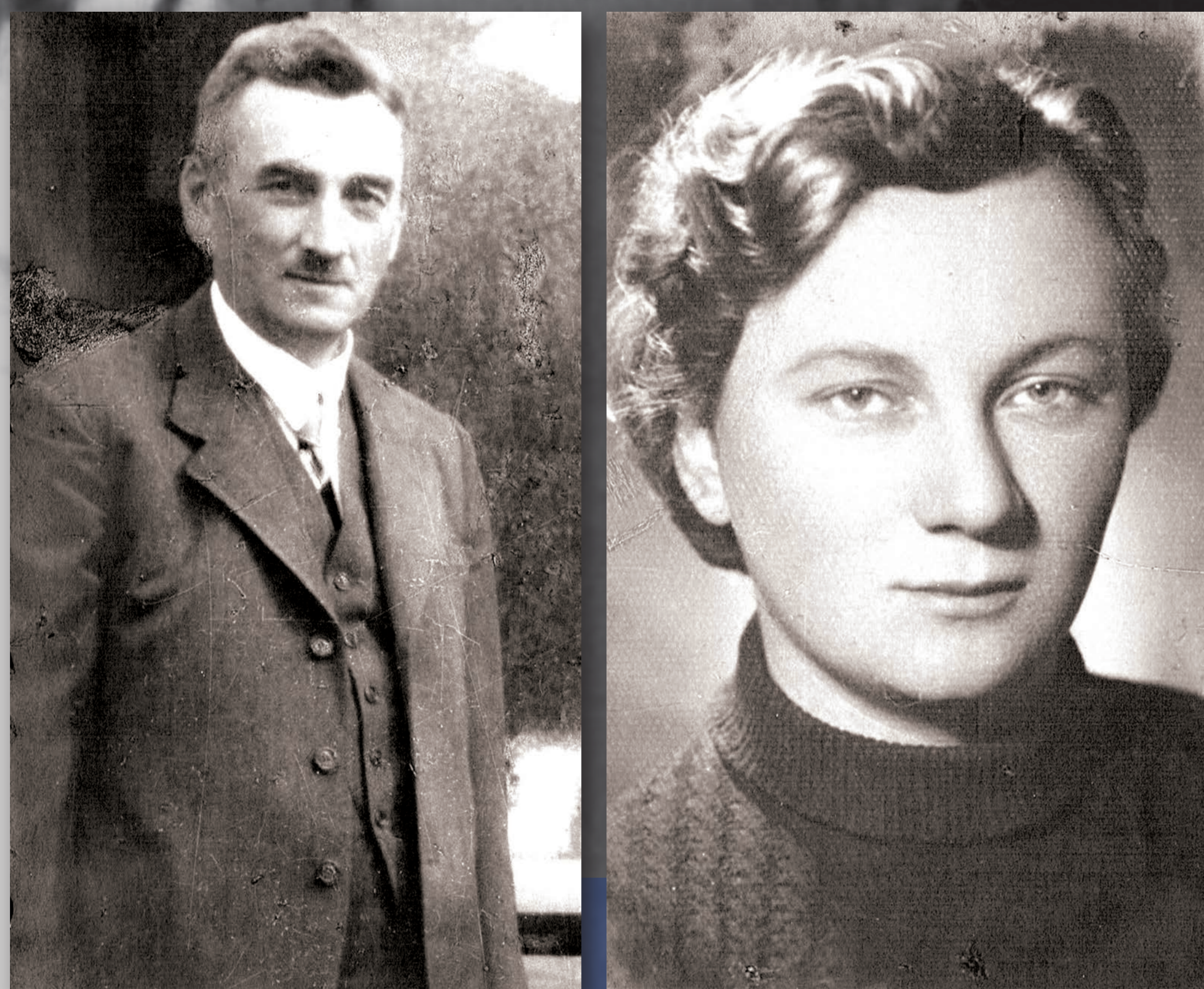

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Rzeszowie

INDIVIDUÁLNA POMOC

MARIA FEDECKA

Spolu s rodinou bývala vo Vilniuse. V rokoch 1942 – 1944 v Lebiode Wielkiej (novogrodské vojvodstvo), v rodnom obydlí manžela umiestňovala Židov z vilniuskeho geta, a následne sa pre nich snažila vybaviť tzv. árijské doklady a hľadala im zamestnanie a úkryt. Mohla sa pritom spoľahnúť na pomoc rodiny a priateľov. 4. 1. 1987 bola Maria Fedecká in memoriam vyznamenaná titulom Spravodlivý medzi národmi.

JÓZEF KLESZCZYŃSKI A JEHO DCÉRA ZOFIA

Bývali na statku v Jakubowiciach (v súčasnosti proszowický okres v malopolskom vojvodstve). Od roku 1942 do konca nemeckej okupácie rodina Kleszczyńských poskytovala stravu židovskej rodine Łapovcov (matke s tromi maloletými deťmi), ktorú skrývala v blízkej dedine.

Na fotografiách Józef a Zofia Kleszczyński
Zo zbierky Krystyny Esteves

Na fotografii v pozadí Maria a Stanisław Fedeckí s dcérou Barbarou
Z publikácie: *Polscy Sprawiedliwi – Przywracanie Pamięci* (www.sprawiedliwi.org.pl) / zo zbierky Múzea histórie poľských Židov POLIN vo Varšave

Na fotografii hore Maria Fedecká a zachránená Dala Smilg. Dole dom Fedeckých v Lebiode Wielkiej.
Z publikácie: *Polscy Sprawiedliwi – Przywracanie Pamięci* (www.sprawiedliwi.org.pl) / zo zbierky Múzea histórie poľských Židov POLIN vo Varšave

INDIVIDUÁLNA POMOC

RODINA CZAJKOWSKÝCH

Počas nemeckej okupácie bývala rodina v obci Zręcin pri Krosne. V lete 1942 štvorčlenná rodina Lipinerovcov, dvaja bratia Bergmanovci a Chaskiel Morgenstern a Josef Brajtowicz sa vybrali k bývalým susedom – Czajkowským a požiadali ich o úkryt. Czajkowskí im vytvorili skrýšu v chlieve, kde následne skrývali Židov dva roky. Všetkým sa podarilo prežiť.

4. 6. 1963 Bronisława a Szymon Czajkowski boli vyznamenaní titulom Spravodlivý medzi národmi, Andrzej Czajkowski – 28. 2. 1985, a Bronisława Czajkowska-Lipińska a Walerian Czajkowski – 24. 2. 1988.

Zľava: Irena a Chaskiel Morgensternovci, Bronisława Czajkowska.
Zo zbierky rodiny Lipińských

Rodný dom Czajkowských v Zręcine spolu s hospodárskymi budovami.
Fot. Igor Witowicz

Sonia Pomeranc s Andrzejom Czajkowským pred budovami, kde sa počas okupácie skrývala spolu s ďalšími Židmi.
Zo zbierky rodiny Lipińských

POMOC DUCHOVENSTVA

Do pomoci židovskému obyvatelstvu sa zapojila aj časť rehoľného a diecézneho duchovenstva rôznych kresťanských denominácií. Skrývali Židov na farách, v kláštoroch, vystavovali im krstné listy a poskytovali im obživu.

O. MARCELII GODLEWSKI

O. prelat Marcelii Godlewski (1865 – 1945) bol v rokoch 1915 – 1945 farárom v Kostole Všetkých svätých vo Varšave. Počas nemeckej okupácie sa Farnosť Všetkých svätých ocitla na území geta. O. Godlewski sa zúčastňoval na pašovaní potravín a liekov do geta, vybavoval falošné doklady pre Židov a pomáhal im skrývať sa. O. Marcelli Godlewski bol 14. 7. 2009 vyznamenaný titulom Spravodlivý medzi národmi.

Fotografia zo zbierky o. Piotra Walendzika

FELIKS TEODOR GOETH

Pastor evanjelicko-augsburského vyznania, vojenský duchovný s hodnosťou plukovníka. Počas vojny býval vo Varšave. Doručil 160 opečiatkovaných prázdnych formulárov krstných listov a potvrdení o krste Dr. Michałowi Lityńskému z Ujazdowskej nemocnice vo Varšave. Dr. Lityński ich vyplňal a odovzdával osobám, ktoré boli nútené skrývať sa pred okupačnými orgánmi. Minimálne 50 z týchto dokladov dostali Židia.

Fotografia zo zbierky Židovského historického inštitútu

Na fotografii v pozadí je skupina detí s ukrajinským rehoľníkom Danilom Tymčinom v sirotinci v Unive (przemyslský okres). Medzi deťmi sú traja skrývajúci sa židovskí chlapci: Leon Chameides, Adam Rotfeld, Oded Amarant.

Sirotinec patrilo Gréckokatolíckej cirkvi. Prevádzkoval ho Klemens Szeptycki so súhlasom svojho brata Andrzeja Szeptyckého, najvyššieho predstaviteľa Gréckokatolíckej cirkvi.

Vo februári 1995 bol Klemens Szeptycki vyznamenaný titulom Spravodlivý medzi národmi. V roku 2001 ho kanonizoval pápež Ján Pavol II. 13. 11. 2008 prezident PR Lech Kaczyński udelil Klemensovi Szeptyckému in memoriam Komandérsky kríž radu Polonia Restituta.

Fotografia zo zbierky Leona Chameidesa

O. WŁADYSŁAW GŁOWACKI

O. Głowacki vystavil minimálne piatim Židom árijské krstné listy, a od augusta 1942 až do konca nemeckej okupácie vo farnosti vo varšavskej štvrti Służewiec skrýval Židovku Helenu Łabędź. 28. 10. 1982 bol vyznamenaný titulom Spravodlivý medzi národmi.

Fotografia zo zbierky Židovského historického inštitútu

POMOC DUCHOVENSTVA

Reholné sestry, ktoré prevádzkovali sirotince a nemocnice, mali najviac príležitostí skrývať židovské deti medzi svojich zverencov. Jednými z nich boli reholníčky z Kongregácie sestier františkánok Máriinej Rodiny zo Sambora (bývalé ľvovské vojvodstvo, v súčasnosti Ukrajina), ktoré ukryvali skupinu židovských detí. Medzi preživšími bol okrem iného Jerzy Bander. Narodil sa v nemeckom väzení v Sambore v roku 1942. Odtiaľ ho odniesli a následne ho v sirotinci Sestier františkánok Máriinej rodiny ukryla Polka Maria Wachułka.

Jerzy Bander.
Zo zbierky Jerzyho Bandera

Maria Wachułka.
Zo zbierky
Jerzyho Bandera

Na fotografii v pozadí je budova, v ktorej Sestry františkánky prevádzkovali opatrovňu, kde skrývali židovské deti.
Fot. Igor Witowicz, 2018

Sestra Celina Aniela Kędzierska s deťmi v sirotinci v Sambore. 14. 1. 2015 bola vyznamenaná titulom Spravodlivý medzi národmi.
Zo zbierky Marie Urbanowicz

ORGANIZOVANÁ POMOC

Dňa 27. 9. 1942 z iniciatívy Zofie Kossak-Szczuckej a Wandy Kraheleskej-Filipowicz vznikol Dočasný výbor na pomoc Židom, ktorý sa 4. 12. 1942 pretvoril na Radu pomoci Židom „Žegota“. Bola to jediná ilegálna organizácia v Európe, ktorú podporovala poľská exilová vláda. Cieľom „Žegoty“ bolo poskytovať pomoc židovskému obyvateľstvu v okupovanej krajine. Spolupracoval s ňou o. i. Władysław Bartoszewski, politik a publicista, ako aj Irena Sendler, ktorá od septembra 1943 viedla oddelenie „Žegoty“ pre deti.

IRENA SENDLER

V rámci svojho pôsobenia v ilegalite sa venovala akcii záchrany židovských detí z varšavského geta. Spolu so svojimi spolupracovníkmi zachránila niekoľko stoviek detí, ich presný počet ostáva neznámy. 19. 10. 1965 bola vyznamenaná titulom **Spravodlivý medzi národmi**.
Zo zbierky Wikimedia Commons

Na fotografii v pozadí prvý zľava stojí **Władysław Bartoszewski**. 14. 12. 1965 bol vyznamenaný titulom **Spravodlivý medzi národmi**.
Zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

Julian Grobelny, prvý predseda Rady pomoci Židom „Žegota“ (január 1943 – marec 1944). 8. 3. 1987 bol Julian Grobelny vyznamenaný titulom **Spravodlivý medzi národmi**.
Fotografia zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

Stwierdzam, że niżej wymienione osoby współpracowały ze mną na odcinku ratowania ludności żydowskiej w ramach akcji Rady Pomocy Żydom.

Z I	ośrodka opieki	1. Szlubska-Frankowska, Mickiewicza 25 m.123
✓ Ia	"	2. Drodowska-Rogowiczowa, Mińska 15 m.49
✓ II	"	3. Franciszkiewicz Z.prac. w Lidze Kobiet, Elektoralna 13.
✓ III	"	4. Nowak H. Lubelska 30-32
✓ IV	"	5. Wyrobkova-Delawska W., Kraszińskiego 18
✓ IVa	"	6. Grabowska J. Łódź, ul. Żwirki 18 m.14
✓ "	"	7. Bilwala J. prac. KC PZPR Zakład Historii Partii
✓ "	"	8. Witkiewicz A. Bazuskiego 27 m.18
✓ V	"	9. Ferster W. pracuje w Str. Demokr. Jesna 6
✓ Va	"	10. Papuziński St. Lwowska 3
✓ VII	"	11. Kuczkowska I., Akademicka 3 m.21

Z centrali Wydziału op.:

✓	12. Palester M. Dalibora 1
✓	13. Dr. Łącki M. Al. 3 Maja 14
✓	14. Dr. Maykowski J., Targowa 84
✓	15. Krasnodębska M. Kobyłka, Żymirskiego 44.
✓	16. Dobraczyński J., Hetmańska 42
✓	17. Piotrowska J. Lekarska 9 m.1
✓	18. Schultz I., Wspólna 52-54 m.27

Osoby pracujące w różnych instytucjach:

✓	19. Palester-Chlebowski M., Łowicka 51-53
✓	20. Dr. prof. Trojtanowski A., Kozia 5
✓	21. Szeszkoti, Lewartowskiego 10 m.11, pielęgniarka
✓	22. Kukulka M., ul. Baszty 2 u córki Paś M. nauczycielka
✓	23. Bussoldowa, Józefów k-W. położna
✓	24. Dr. Rudolf-Skokowska M., Opoczyńska 10
✓	25. Lewicka-Malinowska H. Kobyłka, Żymirskiego 44.
✓	26. Klimowicz A., Łowicka 51-53
✓	27. S.S. Stawiecki Zakład dla dzieci w Turkowicach k. Lublina
✓	28. S.S. Rodziny Marii - Zakład w Prudach k. W-wy.
✓	29. Centrala S.S. Rodziny Marii, Hoża, Matka Getter.

Do listy tej dołączono jeszcze 15 osób, które zginęły w czasie wojny.

Irena Sendlerowa
Plac na Rozdrożu 3 m.22
tel 819-43

Warszawa, dn. 26. IV. 63 r.

Výkaz spolupracovníkov Ireny Sendler zapojených do akcie pomoci židovským deťom.
Zo zbierky Židovského historického inštitútu vo Varšave

POMOC ZA HRANICAMI OKUPOVANÉHO POLSKA

Okrem okupovaného Poľska sa Židom odsúdeným na holokaust dostalo pomoc aj inde. V Berne fungovala skupina poľských diplomatov (Konstanty Rokicki, Aleksander Ładoś, Stefan Ryniewicz, Juliusz Kühn), ktorí spoločne so židovskými aktivistami vytvorili centrum nelegálnej výroby juhoamerických pasov, ktoré následne odovzdávali Židom ohrozeným holokaustom. V Maďarsku sa do akcie záchrany židovského obyvateľstva zapojil Henryk Sławik. Zavraždili ho Nemci v koncentračnom tábore Mauthausen-Gusen. Kuriéri Podzemného poľského štátu odovzdávali spojencom informácie o tom, ako Nemci vyhladzujú Židov na území okupovaného Poľska, a apelovali na to, aby štáty prijali potrebné kroky s cieľom zastaviť holokaust.

Sirotinec vo Váci pri Dunaji pre deti poľských Židov. Prevádzkovali ho Henryk Sławik a Józef Antall.
Zo zbierky Grzegorza Łubczyka

HENRYK SŁAWIK

Spoločenský a politický aktivista, viedol Občiansky výbor starostlivosti o poľských utečencov v Maďarsku. Pomáhal o. i. vyrábať nelegálne doklady, čím podľa Jad Vašem zachránil okolo 5 tisíc Židov. 27. 1. 1977 bol vyznamenaný titulom Spravodlivý medzi národmi. V roku 2010 mu prezident Lech Kaczyński udelil in memoriam vyznamenanie Rad bieleho orla.

Na fotografii v pozadí je Henryk Sławik s dcérou Krystynou.
Zo zbierky Grzegorza Łubczyka

JAN KARSKI
(vl. menom Jan Koziński)

Kuriér Podzemného poľského štátu bol 2. 6. 1982 vyznamenaný titulom Spravodlivý medzi národmi. V roku 1994 mu vláda Izraela udelila čestné občianstvo, a prezident Poľskej republiky Lech Wałęsa Rad bieleho orla. V roku 2012 prezident USA Barack Obama vyznamenal Jana Karského Prezidentskou medailou slobody.

Fotografia z publikácie: *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations Rescuers of Jews during the Holocaust*, Jeruzalem 2004

ALEKSANDER ŁADOŚ

Poľský diplomat a politik. Od mája 1940 do júla 1945 zastával pozíciu veľvyslanca Poľskej republiky vo Švajčiarsku. Aleksander Ładoś v rámci svojho pôsobenia v poľskej diplomatickej službe okrem iného odovzdával peniaze židovským organizáciám vo varšavskom gete určené na vykúpanie Židov z rúk gestapa.

Fotografia zo zbierky Národného digitálneho archívu

V OHROZENÍ

Vela skrývajúcich sa Židov, ale aj Poliakov, ktorí im pomáhali, žilo v neustálom ohrození. Časť okolia bola z rôznych dôvodov k židovskému obyvateľstvu nepriateľsky nastavená. Stávalo sa, že na utečencov z geta donášali alebo ich vydierali. Miera takéhoto správania musela byť značná, keďže časť poľského podzemia bojujúceho za nezávislosť sa snažila zakročovať proti takýmto skutkom.

Do
"Vidriatu, Gostopo"
w Radymni

Pomoc z mejaki janoz Władysław mieszkaniec m. Lukowa
decnie naon sloboty tygodniuj lat około 17-tu, jest nososicielem
gazetek na tuncie m. Lukowa. Rozkice jigo nie wiekca o jego zajciu, i po
zwalaja mu wtozycie sz po mieście gacie szym kokojom rozkaje se
zakazane gazety.

Sprzyciel.

Luków dnia 18/II. 41.

Do
szanownego pana Kreisshauptmanna

Uprzejmie proszę przysię do
wiadomości.

Żyd Lejtmann Teck zamieszkały
w Lukowie, codziennie na
ulicy rozmawia o polityce
i to wszystko przecierko
rzędoni Niemieckiemu
młanowicie opowiada o bezbardowaniu
w Niemcech, o braku jedzenia
i.t.d.

Udania židovského obyvateľstva boli adresované nemeckým orgánom.

Zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

Warszawa, 12.9.1940

W domu przy ul. Koszykowej Nr. 53 m. 38 mieszka żyd chrzczony
W. H a l b e r , którego rodzice żydzi niechrzeni zostali usunięci
z domu przy ul. Koszykowej Nr. 51

Żyd ten, tak ja sędzę, działa na niekorzyść Niemiec, rozdaje
ulotki komunistyczne różnym znajomym i nieznanym. Pomaga mu w tym
jego kochanka i przyjaciele.

Mimo że fizjonomia jego zdradza semitę /jasny blondyn z dużym nosem/
to jednak uchodzi za aryjczyka i nie nosi opaski żydowskiej.

Ozuję się w obowiązku powiadomić o tem Władze, gdyż akcja ta
zatacza coraz szersze kręgi. Ulotkę taką dołączam do listu.

Heil Hitler !

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Rzeszowie

SZANTAŻE I ICH ZWALCZANIE

Kierownictwo Walki Cywilnej komunikuje: „Społeczeństwo polskie, mimo iż samo jest ofiarą okropnego teroru, ze zgrozą i głębokim współczuciem patrzy na mordowanie przez Niemców resztek ludności żydowskiej w Polsce. Założyło ono przeciwko tej zbrodni protest, który doszedł do wiadomości całego wolnego świata, zaś Żydom, którzy zbiegli z getta lub z obozów kaźni — udzieliło tak wydatnej pomocy, że okupant opublikował zarządzenie, grożące śmiercią tym Polakom, którzy pomagają ukrywającym się Żydom. Niemniej znalazły się jednostki, wyrzute ze czci i sumienia, rekrutujące się ze świata przestępczego, które stwarzają Żydom i Żydów samych.

K.W.C. ostrzega, że tego rodzaju wypadki szantażu są rejestrowane i będą karane z całą surowością prawa, w miarę możliwości już obecnie, a w każdym razie w przyszłości“.

ZAGRANICA

DZIAŁANIA WOJENNE

Fortuna kołem się toczy. Przed tygodniem czyniąc przegląd wojenny na wschodzie wypowiedzieliśmy zdanie o niebezpieczeństwie tego momentu każdej akcji ofensywnej, kiedy prowadzący ofensywę, oderwawszy się daleko od swych baz zaopatrzenia i zużywszy siły ludzkie i materiały wojenne, resztką tchu dobija do wyznaczonych sobie granic działań ofensywnych. W złą widac chwilę wypowiedzieliśmy to zdanie. Tydzień sprawozdawczy był bowiem tygodniem dramatycznym dla wojsk sowieckich. Wyznaczona przez sztab sowieckiej linja Dniepru okazała się zbyt odległą dla wyczerpanych dziesięcioletnią ofensywą wojsk. Grupa niemieckich armij południowych, wzmocniona kilkudziesięcioma dywizjami rezerwowymi i skoncentrowana w rejonie Zagłębia Donieckiego, spowodowała kryzys w działaniach. Jeszcze przed dwoma tygodniami wydawało się, że gra zakończy się na południu „na remis“, że równowaga sił i roztopy spowodują tylko to, iż ofensywa sowiecka utknie, zaś Niemcy nie będą zdolni do poważniejszej operacji zaczepnej i że na skutek tego nastąpi tu paromiesięczna przerwa w akcji. Okazało się jednak, że przypuszczenia te były błędne. Wyczerpanie sowieckie było większe, niż pierwotnie sądzono, zaś skoncentrowane armie nie

mieckie okazały się zdolne do silnego uderzenia.

W tygodniu sprawozdawczym siły sowieckie, łamiąc kilkakrotne próby sowieckiego oporu, nie tylko zlikwidowały resztki klina sowieckiego wymierzonego przed miesiącem w kierunku kolana Dniepru, lecz zachwiały całym wielkim południowym frontem sowieckim. P a d ł C h a r k ó w. Bolszewicy zostali wyparci z Achtyrki, Bogoduchowa, Grajworona i Borysówki. Wojska niemieckie pod Iziumem i Woroszyłowgradem walczą o przeprawę przez Doniec. Zachodni brzeg Dońca jest już niemal całkowicie w rękach niemieckich i walki w tej chwili odbywają się na terenie zeszlorocznych umocnień sowieckich (umocnień z wiosny 1942).

Trudno przewidzieć dalszy bieg zdarzeń. Położenie sowieckie jest ciężkie. Na dobro wojsk sowieckich zapisać należy to, że odwrót nie jest panicznym, że straty w jeńcach i sprzęcie są stosunkowo niewielkie. Jeśli dodać do tego, że w tej chwili oparły się oddziały sowieckie o swe zeszloroczne umocnienia i jeśli wziąć pod uwagę, że rozpoczęły się już nad Dońcem wiosenne deszcze — można mieć pewną nadzieję, że Bolszewikom uda się w najbliższych paru tygodniach opanować położenie. Oczywiście — pewności żadnej w tym względzie nie ma. Inicjatywa wojenna na południu przeszła bowiem teraz w ręce niemieckie.

W tej sytuacji jest rzeczą zrozumiałą, że nacisk sowiecki w rejonie Orła zelżał, całe zaś wyrzucenie sowieckiego

Sprawa publikowana w periodyku Biuletyn Informacyjny (najwyższemu organowi Armii Krajowej) tykająca sa boja proti vydieraniu skrývajúcich sa Židov a Poliakov, ktorí im pomáhali. Zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Z mocy wyroków Sądu Specjalnego Cywilnego Okręgu Warszawskiego — zostali skazani na śmierć oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych:

1. ZDANOWSKI Tomasz-Stanisław, adwokat we Włochach, za działanie na szkodę Narodu Polskiego w charakterze konfidenta władz niemieckich (Gestapo).
2. RUTKOWSKI Franciszek, podmajor Wodociągów i Kanalizacji w Warszawie.
3. ŁACZYŃSKI Aleksander, b. soltys granady Osieck pow. Garwolin.
4. GIEDROYC-MORDASIEWICZ Maria Wanda, tłumaczka Dyrekcji Policji Kryminalnej w Warszawie, za szpiegowanie Polaków i denuncjowanie ich przed władzami niemieckimi.
5. MAGALAS Eugeniusz, Ukrainiec, pracownik Urzędu Pracy w Warszawie, za współpracę z okupantem w akcji wyłapywania i wywożenia ludności polskiej na roboty przymusowe do Rzeszy.
6. ROZMUS Antoni, plutonowy Policji Kryminalnej, funkcjonariusz obozu karnego dla Polaków przy ul. Gęsiej w Warszawie.
7. WANDYDZ Ździsław, sierżant Policji Kryminalnej, intendent obozu karnego dla Polaków przy ulicy Gęsiej w Warszawie, za znęcanie się nad osobami osadzonymi w obozie karnym i wymuszanie od nich okupów.
8. PILNIK Bogusław Jan, zam. Warszawa, ul. Pierackiego 17, za szantażowanie i wydawanie w ręce władz niemieckich ukrywających się obywateli polskich narod. żydowskiej.
9. WIEHCINSKI vel WICHCINSKI Czesław, funkcjonariusz Kolejowego Urzędu Śledczego w Warszawie, ul. Chałubińskiego, za bezpodstawne ściganie działań popełnianych na szkodę okupanta na terenach kolejowych i za znęcanie się nad osobami zatrzymanymi na tych terenach.

Z mocy wyroku Wojskowego Sądu Specjalnego w Warszawie został skazany na śmierć:

10. GRZELAK Tomasz, zam. w Warszawie, za sprzedaż powierzonej mu pod opieką broni.
- Wszystkie wyroki zostały wykonane przez zastrzelenie.

KIEROWNICTWO WALKI PODZIEMNEJ

Civilné špeciálne súdy (ako súdny orgán Podzemného poľského štátu) vznikli v decembri 1942. Hneď po vzniku začali trestať zločincov vrátane vydieračov.

Oznámenie o rozsudkoch smrti, ktoré boli vydané na udavačov, konfidentov, policajtov a vydieračov.

Zo zbierky Inštitútu národnej pamäti

POTVRDENIA ZACHRÁNENÝCH O POMOCI, KTOREJ SA IM DOSTALO

Potvrdenia miestnych židovských výborov a potvrdenia zachránených o pomoci, ktorej sa im dostalo od Poliakov.

Protokół
Opieany dnia 31 marca 1947 w Włocławku.
Obecni: podpisani.
Zgłasza się Jewdruch Helena, lat 43, rodem ze Stanisławowa, obecnie zamieszkała w wsi Bankoicach, p. Broków pow. Włocławek i pośl. o przyniesienie jej wspomagi, gdyż znajdując się obecnie w trudnych warunkach, a w czasie inwazji niemieckiej przecho-
wywała u siebie matkę, Cylę Weisberg, która w ucieczce przez zbieranie niemieckimi
do niej przysłała. Ponieważ nie miała żadnych środków zażądała jej schronienie i utrzy-
mywała ją swoimi kosztami do roku 1945. Gdy przyjechała do Włocławka oddała ją
o komitetu, który ją odebrał do domu dziecka w Piastrowsku. Stąd ona wróciła do
matki, a ja ją odprowadziłam do komitetu. Stąd zabrał ją do domu dziecka w obecności
przebywa u Janki Rosenfelda.
Proszę o ile możności o pomoc odtowżając mi moją órki, gdyż nie mo-
gę jej kupić.
Po odczytaniu podpisano
Helenka Helcowa

Wawrzawa, d. 4/11 1946.3
809.8
Waldstadt.
12. VIII. 46.
Drogi Pani Fiterman.
Po przewzorne mojej Pana wiadomości że jestem
Bogom Dzięki zdrowy. Nawołał mnie dzień że przez
taki długi czas nie od Pana nie otrzymałem.
Ja bardzo wzięto pisać do Pana bardzo proszę abyś
Pan nie zarwał papieru i mi napisał.
Obecnie znajduję się w domu dziecka, jest mi
bardzo dobrze. Mam nadzieję że wkrótce wyjadę
do kraju do Palestyny. Świeci mi Pan
prebawny bo moim myślecie że już czas
zapomnieć, ale wiecie mi że jeszcze o was na
sekundę nie zapomnieliśmy, i wosze dobro
wosze wspomniany i będę wspominał. Oby
Bóg dala jako najprędzej doznaje celu.
Bardzo proszę że ile będzie mojej mojej
odrocznić się Wam.
Ważne nie zapomnijcie być syn
ciężkiej niedoli
Hugon Balcun
Mosé Fedilo

OŚWİADCZENIE
Ja niżej podpisany Fiterman Najer zam. w Lublinie przy ul. Oszwartek
4 a oświadczam, że wiadomym mi jest, iż ob. Kida Józef zam w wsi Kupa Rudnie
określa pocztą Ulanów Wej. Rzeszowskię przechowywał w okresie okupacji w siebie
w zagrodzie rodziny żydowskiej z Ulanowa nazwiskiem Geratner składającą się
z osmi osób. Przechowując narażając swoje życie i rebel te zupełnie bezinter-
resownie. Prawdziwość powyższych danych stwierdzam swoim własnoręcznym p-
podpisem.
Lublin dnia 13 marca 1947 r.
L. dz. W.K. 2, w Lublinie 323/47
Własnoręczny podpis ob. Fitermana Najera stwierdzony.
Sekretarz
1- / Nisensbaum *H. N.*
Przewodniczący
1- / K. P. *K. P.*

Wojewódzki Komitet Żydowski
w Olsztynie
L. dz. 39/47
Oświadczanie.
18
Cielistyn, d. 27-V. 47
Niniejszym Wojewódzki Komitet Żydowski w Olsztynie
nie po przeprowadzeniu dochodzenia stwierdza
że ob. Dubnińska-Rena Helena obrodziła się
bardzo dobrze z przydzieleniem jej przez oku-
pację niemiecką robotnikami żydowskiemi
w dobieciach daleko przewyższających potrzeby
wzrostkowe. Robotnicy nie podlegali polityce w wsi
Dubnińskiej-Reno nie było niebezpieczeństwa
i mieli wolną wolę. Z pomocy kulturalnego Komit-
etu nie korzystali.
Inicjatorzy: *ell. Króty*

ŻYDOWSKI INSTYTUT HISTORYCZNY przy C. K. ŻYDÓW w POLSCE
ידישה היסטארישער אינסטיטוט פון פוילן
JEWISH HISTORICAL INSTITUTE at the CENTR. COM. of JEWS in POLAND
Warszawa, dn
Tomaszkie 5, tel. 5.69.59 194 r.
L. dz. 57/49 1/59
Zaświadczenie.
Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie na podstawie
posiadanych dokumentów zaświadcza, że ob. Julien Duczek, zamiesz-
kały w Wawrzyszewiu /Warszawa, poczta 45/ ukrywał w czasie
okupacji niemieckiej w swym domu na Bielasiach kilku Żydów.-
Zaświadczenie niniejsze wydano dla przedłożenia Wydziałowi
Opieki Społecznej przy C. K. Żydów w Polsce.-
Warszawa, dnia 12 stycznia 1948 r.
Sekretarz Generalny mgr. R. Gerber
Dyrektor mgr. N. Blumental

Zaświadczenie
Niniejszym zaświadcza, iż w okresie okupacji niemieckiej p. Ela
/młynarz - ul. Sienkiewicza 32-37/ ukrywał się w gm. Zbuczyn, któremu kartę
rozpoznawczą wyrobił p. Jaworowski Antoni - z-ca sekret. gminy, ówczes-
nie młodym go w biurze meldunkowym na nazwisko Stefanski Franciszek. Z tego
powodu p. Jaworowski był aresztowany przez policjanta Jastrę, a następnie
miał polecenie, gdy się z jawni po dowód zarządzący celem likwidowania.
Tępo p. Jaworowski nie uczynił, gdyż przez cały czas okupacji ukrywał się
zatrzymanym w areszcie i tym razem został w nocy aresztowany - z trudem
uniknął większych konsekwencji. W ten sposób, że przetrzymał przez cały
czas dwie rodziny pod lewym nazwiskiem, które w r. 1945 wyjechały na zachód
pod odpowiedzialnością sądowo-karną.
Powyższe nie tylko ja, lecz cały szereg świadków może stwierdzić
p. Jaworowski - zasługuje na wielkie uznanie.
Zbuczyn, dnia 9. IV. 1947 r.
Fr. Buczek

CENTRALNA
ŻYDOWSKA KOMISJA HISTORYCZNA
w POLSCE
PRZY C. K. ŻYDÓW POLSKICH
Łódź, ul. Narutowicza Nr. 25 Tel. 157-10
Nr. Konta 228 Państw. Bank Rolny
L. Dz. 1217-46. S. C.
Łódź, dnia 3 grudnia 1946 r.
Zaświadczenie.
Niniejszym zaświadcza na podstawie zeznania ob. Korys-
kiej Mirian z Wilna, że ob. Cielecki Józef, zam. obe-
nie w Bydgoszczy, uratował podczas okupacji niemiec-
kiej w Wilnie życie M. Koryskiej i jej matki.
Sekretarz Gener., w/z Dyrektora (podpis)
Dr. J. Kermisz. pioscąg okrę-
na Żyd. Komisja N. Blumental.
Historyczna w
Polisce. Sekretarz Generalny".

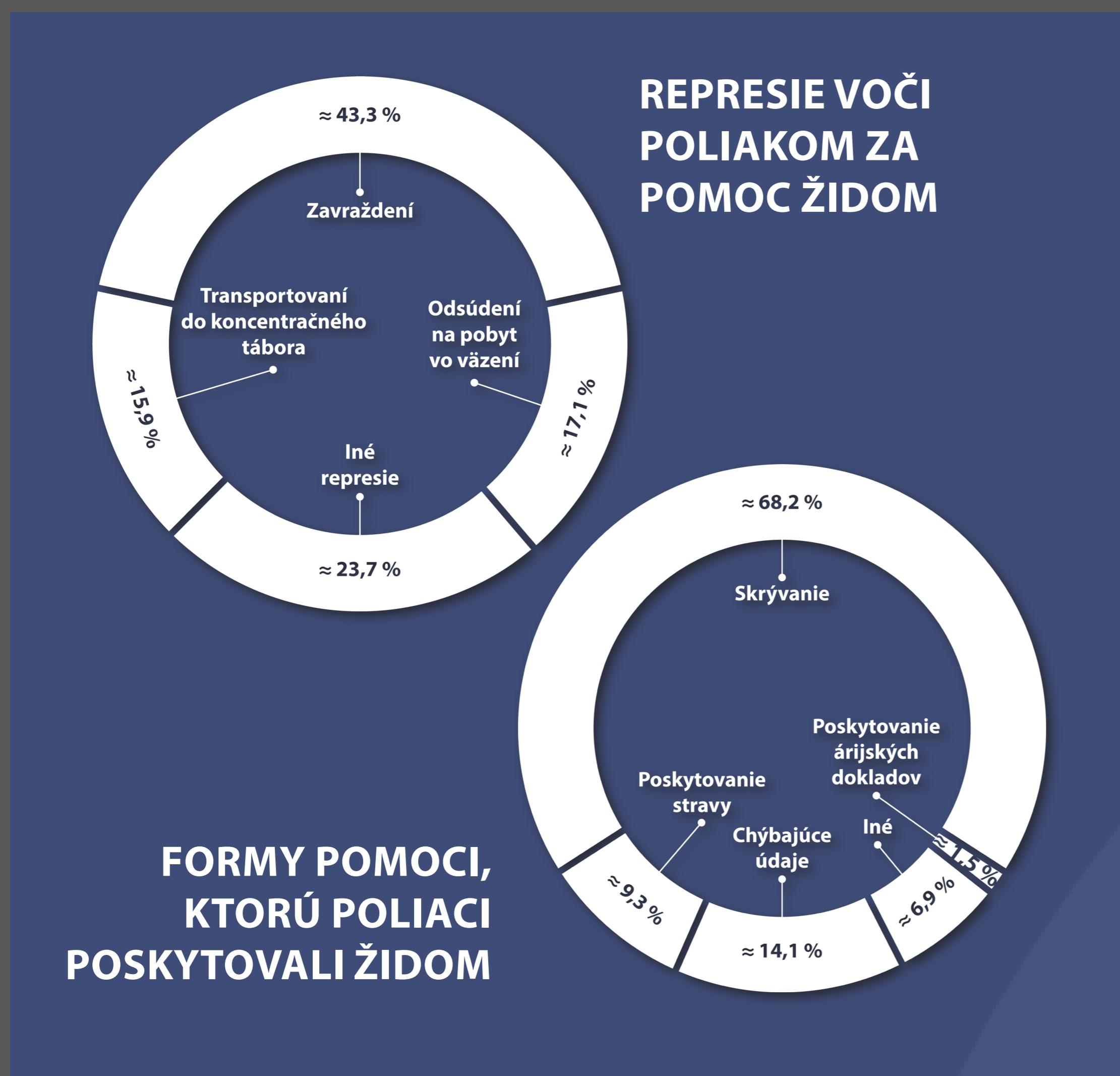
Centralnego Komitetu Żydów w Polsce
Warszawa
Od Ob. Tokia-Pisetska Zam.
w Włocławku przy ul. Biskupa
Tomasza 14/7.
A/A
W sprawie przychowywania 5-ciu Żydów podczas Okupacji Niemieckiej
Wyżej wspomniana Ob. przechowywała 5-ciu ludzi Żydów podczas Okupacji
niemieckiej, we Lwowie przy ul. Żółkiewskiej 11/18.
Ponieważ w obecnej chwili znajdują się w położeniu bardzo krytycznym
pod względem materialnym narażając swoje życie i prosząc Żakawie o w ynagrodze-
nie mnie za swój czyn który uczyniłam narażając w każdej chwili swoje życie
Jeżeli zasta potrzeba to mogę odpowiednio do świadkami.
Z poważaniem
Tekla Pisetska

Bielsko-Biała
Mickiewicza 26-Tel. 1.489
Zaświadczenie.
My niżej podpisani Hugon i Juliusz Gutfreund repatrianci
ze Złoczowa, o obieci zamieszka w Bielsku przy ul. Mickiewicza nr-5 potwierdzamy
my niniejszym, że ob. Kupa Jan ze Złoczowa obecnie zamieszkały
w Bielsku Krakowskiej przechowywał nas bezinteresownie i ocalał nam
życie i jeszcze 18 Żydów podczas okupacji niemieckiej, narażając siebie
i swoją rodzinę na największe niebezpieczeństwo, bo wnet na niebezpie-
czeństwo utraty życia jego i swoich najbliższych. Przechowywał nas
bezinteresownie przez przeciąg 18-tu miesięcy. Tylko Janu zawdzięczamy
nasze życie.
Bielsko, dnia 24 kwietnia 1946 r.
Juliusz Gutfreund mp.
Hugon Gutfreund mp.
Komitet Żydowski w Bielsku stwierdza niniejszym, iż on Hugon i Juliusz
Gutfreund są zarejestrowani w naszym Komitecie i że powyższe zaświad-
czenie własnoręcznie podpisali.
okr. piosę Komitet Żydowski
Bielsko-Biała
ul. Mickiewicza 28/26
Hugon Balcner mp.
Za zgodność z oryginałem: *H. Balcner*

Powiatowy Komitet Żydowski
w Tarnowie
ul. Goldhamera 1.
Tarnów, dnia 16 lipca 1946 r.
Zaświadczenie.
Pow. Komitet Żydowski w Tarnowie zaświadcza, iż ob. Banek Józef i cór-
ka Irma urodzeni w Tarnowie i tamże zamieszka, przetrzymywali u siebie
z narażeniem własnego życia podczas okupacji niemieckiej od września 1943 r.
do stycznia 1945 r. t.j. 2 lata i 5 miesięcy pięć osób narodowości żydowskiej
w najcięższej dla nich chwili.
Czynność tę spełnili całkiem bezinteresownie, bez żadnych korzyści
materialnych co stwierdzają osoby uratowane:
Betrubnis Chaim *Betrubnis Chaim*
Betrubnis Dora *Betrubnis Dora*
Betrubnis Inga *Betrubnis Inga*
Lichtinger Sabina *Lichtinger Sabina*
Rappaport Samuel *Rappaport Samuel*
Dokument ten wystawia się na wypadek, iż gdyby ob. Banek Józef i cór-
ka Irma potrzebowali jakiegó pomocy, prosi się o udzielenie im jej.
Za Komitet
Sekretarz: *Psornd*
Przewodniczący: *Tporaj*

POLIACI OBJEKTOM REPRESIÍ ZA POMOC ŽIDOM

Väčšina Poliakov, ktorí zachraňovali Židov, a ktorých prichytili Nemci, bola zabitá na mieste alebo boli transportovaní do koncentračných táborov. Len niektorí z nich tábory aj prežili. Ostatní si museli odsedieť väzenský trest, boli transportovaní na manuálnu prácu do Tretej ríše, platili vysoké pokuty a boli mučení. Na grafe sú represie tohto typu uvedené ako „iné“. Je však tiež potrebné pamätať na to, že Nemci používali rôzne formy represíí zároveň (napríklad väzbu, bitku a peňažný trest či väzbu, väzenie a transport ľudí do koncentračného tábora). V diagrame sú z dôvodu prehľadnosti odlišené tri definitívne a najčastejšie používané nemecké represie voči Poliakom.

Jednou zo základných foriem pomoci na území Poľska okupovaného Nemeckom bolo skrývanie židovského obyvateľstva. Poliacy zároveň poskytovali Židom, ktorých u seba skrývali, aj obživu a zabezpečovali im minimálnu osobnú hygienu. Stravu poskytovali Židom aj v getách a tábora, a vyrábali im falošné doklady, vďaka ktorým sa mohli Židia vydávať za osoby inej národnosti. V diagrame sú zohľadnené aj iné formy pomoci, ako napr.: doručovanie korešpondencie, poskytovanie peňazí či pomoc pri úteku z get. Pre lepšiu prehľadnosť je na grafe zobrazený základný druh pomoci.

Zdroj informácií: *Represje za pomoc Żydom na okupowanych ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, red. Martyna Grądzka-Rejak, Aleksandra Namysłó, IPN, Varšava 2019

SPRAVODLIVÍ MEDZI NÁRODMI

Titulom „Spravodlivý medzi národmi“ bolo do 1. januára 2019 vyznamenaných 27 362 osôb. Vyznamenané osoby z krajín mimo Európy (22 ľudí) nie sú v grafe zohľadnené.

- – národnosti z krajín okupovaných Treťou ríšou alebo jej spojencami
- 人 – národnosti z krajín spriateľených s Treťou ríšou
- 人 – národnosti z neutrálnych štátov
- 人 – národnosti z neokupovaných štátov/území, ktoré boli vo vojnovom stave s Treťou ríšou

Počet ľudí s týmto vyznamenaním neodrkadluje celý rozsah pomoci, ktorej sa dostalo Židom počas 2. svetovej vojny. Titul Spravodlivý medzi národmi je udeľovaný osobám na základe návrhu Židov, ktorým bola poskytnutá pomoc.

Medzi krajinami v okupovanej Európe boli významné rozdiely z hľadiska počtu Židov, ktorí v týchto krajinách bývali, ďalej z hľadiska systému okupácie, miery ohrozenia pre osoby, ktoré pomáhali židovskému obyvateľstvu, pričom treba mať na pamäti aj mnoho ďalších faktorov, ktoré mali vplyv na vzťah miestnej spoločnosti k Židom a na možnosti ich záchrany. Počet dánskych Spravodlivých nie je veľký, no na Hore pamäti bol zasadený strom ako pamiatka na dánske odbojové hnutie.

Zdroj informácií: <https://www.yadvashem.org/righteous/statistics.html>